

منابع اطلاعاتی به عنوان یکی از نظامهای پشتیبانی در آموزش الکترونیکی: مطالعه موردی، دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی دانشگاه شیراز

دکتر عبدالرسول جوکار

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شیراز

علی اکبر خاصه

کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی

چکیده

در این پژوهش سعی شده است تا میزان استفاده دانشجویان دوره‌های آموزش الکترونیکی از منابع اطلاعاتی مربوط به رشته تحصیلی آنان مشخص شود. مشخص ساختن مشکلاتی که دانشجویان در دسترسی به اطلاعات مربوط به رشته تحصیلی با آنها مواجه می‌شوند و ارائه راهکارهایی در خصوص تأمین نیازهای اطلاعاتی دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی جزو اهداف جزئی پژوهش حاضر است.

در اجرای این پژوهش از روش تحقیق پیمایشی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش را دانشجویان واحد آموزش‌های الکترونیکی دانشگاه شیراز در سال تحصیلی ۱۳۸۴-۸۵ تشکیل می‌دهند و ابزار گردآوری داده‌ها نیز پرسشنامه است. یافته‌ها نشان می‌دهد که اکثر دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند و میزان استفاده آنها تقریباً در سطح متوسط قرار دارد. تجزیه و تحلیل نتایج مشخص کرد که در بین گروه‌های سنی مختلف از نظر میزان استفاده از منابع اطلاعاتی اختلاف معناداری وجود دارد و همچنین، از نظر میزان استفاده در بین مقاطع تحصیلی نیز اختلاف معنادار است. از سوی دیگر، مهم‌ترین مشکل دانشجویان در دسترسی به منابع اطلاعاتی نبود کتابخانه دارای اطلاعات مربوط و مناسب و مهم‌ترین دلیل عدم استفاده دانشجویان از منابع اطلاعاتی نداشتن فرصت کافی برای خواندنیهای اضافی است.

کلید واژگان: آموزش الکترونیکی، کتابخانه‌ها و منابع اطلاعاتی.

Information Resources as a Supporting System in Electronic Education: Electronic Students of Shiraz University as a Case Study

A. Jowkar

*Department of Psychology & Education
Shiraz University*

A. A. Khasseh

This research attempts to ascertain the extent use of electronic resources by virtual students in their related educational courses. To determine the difficulties that students encounter in their access to the required information, and also, to offer virtual students the mechanism for information provision are considered as partial aims of the present research.

The methodology chosen is a survey one, and the instrument used for data gathering is the researcher's self made questionnaire. The researcher ran a SPSS Software to analyze the collected information. The research population consisted of electronic students of Shiraz University, in the academic year of ۲۰۰۵-۶.

The results of the study indicate that the majority of virtual students use the information materials at the average level. With regard to the extent use of resources, the analysis of the research outcomes shows that there is a significant difference among various aging groups. Regarding the amount of use of electronic resources among the different levels of the academic studies, a significant difference is also observed. The most important difficulty encountered by the virtual students in obtaining the needed materials is the inadequacy of proper libraries, having relevant and useful resources. The outcome of the research reveals also that the most important reason for not having used information materials is the lack of time for additional readings.

Keyword: Electronics Education, Libraries, Information Resources and Electronic (Virtual) Students.

مقدمه

ظهور شبکه‌های ارتباطی گسترده از قبیل اینترنت، در کنار ابزار و امکانات آموزشی پیشرفته، باعث تحول در روشهای آموزشی شده و این امکان را فراهم کرده است تا بتوان طیف وسیعی

از جویندگان علم را در نقاط مختلف و از فواصل دور و نزدیک تحت پوشش شبکه آموزشی درآورد و با روشهایی متفاوت از انواع سنتی، بدون نیاز به شرکت در کلاسهای حضوری، آموزشهای علمی و تخصصی را به مرحله اجرا در آورد.

این روش آموزشی نوین که از آن به آموزش الکترونیکی (مجازی) یاد می‌شود، به عنوان پیشرفته‌ترین روش آموزشی در دنیای امروز مطرح است و از انواع فناوریهای پیشرفته نظیر شبکه‌های اینترنتی، بانکهای اطلاعاتی، مدیریت دانش و غیره بهره می‌برد. در این نوع آموزش محتوای آموزشی از طریق خدمات الکترونیکی ارائه می‌شود.

افزایش سریع تعداد مؤسسات ارائه دهنده آموزش الکترونیکی از یک سو و رشد کمی و کیفی رشته‌های موجود در آموزش الکترونیکی از سوی دیگر، مستلزم این است که خدمات پشتیبانی ارائه شده به چنین دانشجویانی تحلیل و بررسی شود، زیرا آموزش الکترونیکی نه تنها بر چارچوب آموزشی تأثیر گذارده، بلکه تأثیر بسزایی بر خدمات پشتیبانی کننده آن نیز داشته است (گالوشا^۱، ۱۹۹۷).

یکی از بزرگ‌ترین موانعی که بر سر راه برنامه‌های آموزش الکترونیکی قرار دارد، نبودن خدمات و تسهیلات کتابخانه‌ای به‌عنوان یکی از نظامهای پشتیبانی از آموزش الکترونیکی است و از آنجا که «کتابخانه به‌عنوان مرکز عصبی هر مؤسسه آموزشی به شمار می‌رود» (۲۰۰۴)، در نتیجه دانشجویی که در طول تحصیل از منابع اطلاعاتی مناسب و کافی بی‌بهره باشد، تنزل در کیفیت تحصیلات او چندان غیرعادی نخواهد بود. از این رو، مجریان آموزش الکترونیکی نه تنها باید پاسخگوی نیازهای دانشجویان باشند، بلکه باید در طراحی و ارائه خدمات پشتیبانی منابع کتابخانه‌ای و اطلاعاتی نیز سهیم باشند، زیرا «کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی نقش مهمی در ارتقای کیفیت برنامه‌های آموزش الکترونیکی ایفا می‌کنند (ساکچانداند^۳، ۲۰۰۲).

۱. Galusha

۲. Mabawonku

۳. Sacchandand

در نگاه نخست ممکن است چنین به نظر برسد که دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی نیز مانند دانشجویان دیگر به منابع و خدمات کتابخانه‌ای سنتی [که در قالبهای چاپی و به صورت حضوری در اختیار دانشجویان قرار داده می‌شود] نیاز دارند، لکن از آنجا که دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی از نظر دسترسی فیزیکی به دانشگاه محل تحصیل محدودیت دارند و بسیاری از آنان دارای شغل تمام‌وقت یا پاره‌وقت هستند، بنابراین منابع اطلاعاتی مورد نیاز آنان باید در قالبهایی متفاوت از انواع سنتی (چاپی) تهیه شود و در دسترس آنان قرار گیرد. در نتیجه، در این نوع آموزش تمرکز اصلی بر روی منابع اطلاعاتی دیجیتالی و الکترونیکی است و منابع اطلاعاتی مورد نیاز دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی باید در این قالبها و از طریق اینترنت در اختیار آنان قرار گیرد.

امروزه، آموزش الکترونیکی در ایران به یکی از انواع تحصیلات رسمی تبدیل شده است و هر سال دانشگاههای بیشتری پا به این عرصه می‌گذارند. دانشگاه شیراز اولین دانشگاهی است که در ایران دوره‌های آموزش الکترونیکی را برگزار کرده است. این دانشگاه در اسفند ماه سال ۱۳۸۲ فراخوان پذیرش دانشجو در رشته کارشناسی ناپیوسته مهندسی کنترل و ابزار دقیق را اعلام کرد. در بهار سال ۱۳۸۳، دانشگاه شیراز رسماً به عنوان متولی اولین دانشگاه الکترونیکی در جمهوری اسلامی ایران توسط وزیر وقت علوم، تحقیقات و فناوری افتتاح شد.

بعد از دانشگاه شیراز و با شروع سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴، دانشگاههای دیگری نظیر دانشگاه علم و صنعت، دانشگاه صنعتی امیرکبیر و دانشگاه خواجه نصیرالدین طوسی نیز به پذیرش دانشجو از طریق دوره‌های الکترونیکی اقدام کردند. دانشگاههای بسیاری نظیر دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه قم و دانشگاه صنعتی اصفهان نیز آمادگی خود را برای راه‌اندازی دوره‌های الکترونیکی اعلام کرده‌اند (برزویی، ۱۳۸۵)؛ به طور کلی، می‌توان گفت که موج رو به گسترشی از آموزش الکترونیکی در ایران در حال شکل‌گیری است و به نظر می‌رسد که در چند سال آینده ارائه رشته‌ها از طریق آموزشهای الکترونیکی صورت گیرد.

با گسترش مؤسسات ارائه دهنده آموزش الکترونیکی در کشور شاهد آن هستیم که بیشتر توجه افراد به روشهای تدریس در چنین محیطهایی معطوف شده و به فراهم‌آوری خدمات و

منابع اطلاعاتی و کتابخانه‌ای به دانشجویان مشغول به تحصیل در این دوره‌ها توجه بسیار اندکی شده است.

در کشوری نظیر ایران که دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی متحمل پرداخت هزینه‌های آموزشی نسبتاً بالایی می‌شوند، دانشجویان برخوردار از خدمات و منابع کتابخانه‌ای برابر یا حتی فراتر از دانشجویان با آموزش سنتی را حق مسلم خود می‌دانند.

نبود پژوهشی در باره ضرورت و نحوه فراهم‌آوری خدمات و منابع کتابخانه‌ای و اطلاعاتی با توجه به نیازهای کتابخانه‌ای و اطلاعاتی دانشجویان دوره‌های آموزش الکترونیکی در داخل ایران محسوس به نظر می‌رسد. «آگاهی از نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی این قشر به حاشیه رانده می‌تواند نقش مهمی در توسعه خدمات کتابخانه‌ای از جمله طراحی کتابخانه‌های رقومی متناسب با نیازهای محیطی، ظهور و تربیت کتابداران مختص آموزش الکترونیکی و ... ایفا کند» (خاصه، ۱۳۸۵).

هدف اصلی این پژوهش آگاهی از میزان استفاده دانشجویان دوره‌های الکترونیکی از منابع اطلاعاتی مربوط به رشته تحصیلی خود است. پژوهش حاضر در جهت نیل به هدف یادشده بر آن است تا به اهداف فرعی زیر نیز بپردازد:

۱. مشخص کردن مشکلاتی که دانشجویان در دسترسی به اطلاعات مربوط به رشته تحصیلی با آنها مواجه می‌شوند.

۲. ارائه راهکارهایی درخصوص تأمین نیازهای اطلاعاتی دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی. در سالهای اخیر، با ظهور فناوریهای جدید و پیشرفته و به‌کارگیری آنها در نظامهای پشتیبانی برنامه‌های آموزش الکترونیکی، تحقیقات بر روی منابع و خدمات پشتیبانی کننده دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی متمرکز شده است. بسیاری از پژوهشهایی که بر روی دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی انجام گرفته، در زمینه چالشهای موجود در فراهم‌آوری خدمات کتابخانه‌ای به دانشجویان مجازی و توان کتابخانه‌ها در تأمین صحیح نیازهای این نوع دانشجویان است.

دیو^۴ (۲۰۰۱) تأکید می‌کند که به منظور ارائه برنامه‌های موفقیت‌آمیز به دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی کتابداران در وهله اول باید به شناخت این دانشجویان و نیازهای اطلاعاتی آنان مبادرت ورزند. او در پژوهشی که بر روی دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی دانشگاه آیوا^۵ انجام داد، از آنان خواست تا خدمات مختلف کتابخانه‌ای را بر اساس اهمیت رتبه‌بندی کنند. خدمات زیر حایز بالاترین رتبه شدند:

مرجع الکترونیکی (۷۱ درصد)، دسترسی از راه دور به پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن (۶۵ درصد)، تحویل کتابها و مقالات در منزل (۶۰ درصد) و اجرای پژوهش کتابخانه‌ای (۳۰ درصد) نیز در پایین‌ترین رتبه (دهم) جای گرفت. یافته‌های پژوهش او آشکار ساخت که از نظر کاربران خدمات مرجع، خدمات الکترونیکی و خدمات تحویل مدرک اهمیتی وافر دارد و خدمات آموزش کاربران دارای اهمیتی ناچیز است.

سیمامورا و گوناوان^۶ (۲۰۰۱) در پژوهشی چگونگی ایجاد یک کتابخانه الکترونیکی در حمایت از دانشجویان دوره‌های مجازی دانشگاه‌های اندونزی را تبیین کردند. آنها یک نظام اطلاع‌رسانی کتابخانه‌ای مبتنی بر وب با هدف ارائه خدمات مؤثر و آسان را توسعه دادند. از این رو، دانشجویان می‌توانستند از طریق رایانه‌های شخصی‌شان به وب سایت کتابخانه که حاوی مواد رقومی بود، دسترسی داشته باشند.

بیب^۷ (۲۰۰۳) در مقاله خود نحوه فراهم‌آوری منابع اطلاعاتی به دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی دانشگاه ایالتی میسوری جنوب شرقی^۸ را توصیف کرده است. برخی از این روشها عبارت‌اند از: برقراری پیوند در وب سایت کتابخانه به تعدادی پایگاه اطلاعاتی رایگان، امانت بین کتابخانه‌ای و ... او معتقد است که هدف هر کتابخانه‌ای که مؤسسه مادرش ارائه دهنده برنامه‌های آموزش الکترونیکی است، عبارت است از فراهم‌آوری خدمات و منابع کتابخانه‌ای برابر با آنچه در محیطهای سنتی ارائه می‌شود.

۴. Dew

۵. Iowa University

۶. Simamora & Gunawan

۷. Bibb

۸. Southeast Missouri University

البته، گد^۹ (۲۰۰۲) معتقد است که ارائه خدماتی دقیقاً برابر آنچه به دانشجویان با آموزش سنتی ارائه می‌شود ممکن است همیشه برای گروه دیگر (دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی) چندان ثمربخش نباشد. علاوه بر عامل مکان که استفاده دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی را از کتابخانه دانشگاهی محدود می‌کند، نیازهای اطلاعاتی و کتابخانه‌ای این نوع دانشجویان نیز ممکن است متفاوت از دانشجویان با آموزش سنتی باشد و از این رو، باید به شیوه‌های متفاوتی آنان را تأمین کرد.

مویو و کاهوی^{۱۰} (۲۰۰۳) در پژوهشی که بر روی ۲۰۰ نفر از دانشجویان مجازی دانشگاه ایالتی پی‌نا^{۱۱} انجام دادند، دریافتند که ۶۵ درصد دانشجویان از خدمات کتابخانه‌ای ارائه شده راضی بودند و اظهار داشتند که خدمات کتابخانه‌ای ارائه شده مناسب و متناسب با انتظارات آنهاست. همچنین، ۲۱ درصد از آنها نیز اظهار نارضایتی کردند و این در حالی است که ۱۳ درصد نیز به سؤال مربوط به مناسب بودن یا نامناسب بودن خدمات کتابخانه‌ای پاسخ ندادند. علی‌رغم آنکه بیشتر دانشجویان از کیفیت و دسترس‌پذیری منابع و خدمات اطلاعاتی و کتابخانه‌ای رضایت داشتند، اما به طور کامل از خدمات گسترده اطلاعاتی سود نمی‌جستند.

کوهانگ^{۱۲} (۲۰۰۴) نظر ۱۵۴ دانشجوی دوره آموزش مجازی را درخصوص استفاده از کتابخانه رقومی مورد بررسی قرار داد. نتایج پژوهش وی نشان داد که دانشجویان نگرش مثبتی به استفاده از کتابخانه رقومی داشتند. دانشجویانی که تجربه بیشتری در استفاده از اینترنت داشتند، دارای نگرش مثبت‌تری بودند.

لیو و یانگ^{۱۳} (۲۰۰۴) به بررسی عوامل مؤثر بر استفاده دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی از منابع اطلاعاتی پرداختند. در پرسشنامه‌ای که آنها میان ۲۹۰ نفر از دانشجویان دانشگاه Texas A&M توزیع کردند، دریافتند که اینترنت به‌عنوان مهم‌ترین منبع اطلاعاتی

۹. Gadd

۱۰. Moyo & Cahoy

۱۱. Penna State University

۱۲. Koohang

۱۳. Liu & Yang

دانشجویان بوده است. پاسخگویان مهم‌ترین دلیل این امر را بازیابی آسان و سریع اطلاعات ذکر کرده بودند که حاکی از تفوق اصل «کمترین تلاش» در استفاده از منابع اطلاعاتی است. هاینز^{۱۴} (۲۰۰۶) تحقیقی را بر روی اعضای هیئت علمی دانشگاه مونتانا انجام داد. این اعضا واحدهایی را به‌طور الکترونیکی تدریس می‌کردند. اهداف این تحقیق عبارت بود از:

۱. شناسایی اینکه نیازهای اعضای هیئت علمی از کتابخانه چیست؟
۲. اعضای هیئت علمی دوست دارند که کتابخانه چه خدماتی به دانشجویان ارائه دهد؟ از نتایج پژوهش به منظور تقویت طراحی و توسعه خدمات راه دور به دانشجویان و اعضای هیئت علمی دوره‌های آموزش مجازی استفاده شد. یافته‌ها حاکی از آن بود که
۱. اعضای هیئت علمی احساس می‌کنند که از خدمات کتابخانه ارائه شده به آنان آگاهی دارند.
۲. اعضای هیئت علمی مطمئن نیستند که دانشجویان خود از خدمات ارائه شده آگاهی داشته باشند.
۳. اعضای هیئت علمی معتقدند که بهترین روش برای آموزش دانشجویان در باره منابع کتابخانه‌ای ارائه واحد درسی در باره مهارت‌های کتابخانه‌ای است.

به طور کلی، بررسی پیشنهادها مبین این نکته است که توجه به این گروه از دانشجویان روز به روز فزونی می‌یابد. ماهیت این پیشنهادها حاکی از آن است که ارائه خدمات کتابخانه‌ای چاپی و سنتی به تدریج جای خود را به منابع اطلاعاتی الکترونیکی داده است و این نوع منابع در آموزش الکترونیکی نقش مهمی ایفا می‌کنند.

روش پژوهش

برای اجرای این پژوهش از روش تحقیق پیمایشی استفاده شده است. در پژوهش حاضر با به‌کارگیری این روش و با توجه به اهداف تحقیق پرسشنامه‌ای خود ساخته طراحی شد و در اختیار دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی مشغول به تحصیل در دانشگاه شیراز قرار گرفت. در پایان با استفاده از داده‌های جمع‌آوری شده و تجزیه و تحلیل آنها به سؤالات پژوهش پاسخ داده شد.

جامعه آماری این پژوهش را، که از نوع جامعه محدود است، دانشجویان واحد آموزشهای الکترونیکی دانشگاه شیراز در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴ تشکیل می‌دهند. علت انتخاب جامعه مورد نظر این است که دانشگاه شیراز اولین دانشگاهی است که اولین دوره‌های آموزش الکترونیکی را برگزار کرده و به همین دلیل، قدمت آن از سایر دانشگاههای مجری آموزش الکترونیکی بیشتر است. به علت محدود بودن جامعه پژوهش (۲۵۶ نفر) از نمونه‌گیری صرف‌نظر و کل جامعه در پژوهش گنجانده شد.

برای گردآوری داده‌های این پژوهش از پرسشنامه‌ای استفاده شد که به صورت حضوری در بین جامعه پژوهش توزیع شد. برای تعیین روایی پرسشنامه در پژوهش حاضر از روایی صوری استفاده شده است. روایی صوری به سؤالیهای تشکیل دهنده پرسشنامه بستگی دارد و معمولاً براساس نظرهای متخصصان موضوعی تعیین می‌شود. درنهایت، پس از اصلاحاتی چند روایی پرسشنامه توسط استادان تأیید شد.

برای سنجش پایایی پرسشنامه از روش بازآزمایی^{۱۵} استفاده شده است. بدین منظور، تعداد ۲۰ پرسشنامه بین دانشجویان توزیع شد. پس از گذشت دو هفته مجدداً پرسشنامه درمیان همان دانشجویان توزیع و تعداد ۱۷ پرسشنامه (۸۵٪) بازگردانده شد. پس از جمع‌آوری و ورود داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون برای به دست آوردن میزان پایایی استفاده شد. ضریب به دست آمده ۰/۷۷ بود که نشان دهنده قابل قبول بودن پایایی پرسشنامه است.

به منظور بررسی میزان استفاده پاسخگویان از منابع اطلاعاتی و همچنین، مشکلات دسترسی به منابع اطلاعاتی از طیف پنج گزینه‌ای لیکرت استفاده شده است که هر دو طیف شامل ۸ گویه است. به منظور بررسی میزان پایایی درونی طیف از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد. نتایج حاصل از بررسی نشان می‌دهد که ضریب به دست آمده از این آزمون برای طیف اول ۰/۸۳ و برای طیف دوم ۰/۹۰ است که نشان دهنده پایایی بالای طیف است.

یافته‌ها

از ۲۵۶ پرسشنامه‌ای که در بین جامعه پژوهش توزیع شد، تعداد ۱۶۴ پرسشنامه (۶۴٪) بازگردانده شد. از این مقدار تعداد ۳ پرسشنامه به دلیل وجود نقص از شمول در این پژوهش خارج شدند و در نهایت، بر اساس ۱۶۱ پرسشنامه (۶۲٪) یافته‌ها تجزیه و تحلیل شدند. **مشخصات جمعیت شناختی:** در جدول ۱ درصد و توزیع فراوانی پاسخگویان به طور جامع و بر حسب جنسیت، مقطع تحصیلی و سن نشان داده شده است. دلیل انتخاب جنسیت به عنوان یکی از متغیرهای پژوهش این است که در پیشینه‌های مختلف تفاوت‌های جنسی به‌عنوان عاملی تأثیرگذار معرفی شده‌اند (هکت، میرویس و سلیز^{۱۶}، ۱۹۹۱). همان‌طور که در جدول نیز مشاهده می‌شود، به طور کلی تعداد مردان شرکت‌کننده در پژوهش بسیار بیشتر از تعداد زنان است.

از نظر مقطع تحصیلی نیز بیش از نیمی از پاسخگویان را دانشجویان کارشناسی تشکیل می‌دهند، به طوری که ۵۳/۸ درصد پاسخگویان (۸۶ نفر) در مقطع کارشناسی و ۴۶/۳ درصد آنها (۷۴ نفر) در مقطع کارشناسی‌ارشد به تحصیل مشغول هستند.

یکی دیگر از مشخصات جمعیت‌شناختی جامعه پژوهش سن پاسخگویان است. سن از آن نظر انتخاب شده است که پیشینه‌ها بیانگر آن هستند که قسمت عظیمی از دانشجویان مشغول به تحصیل در آموزش از راه دور را بزرگسالان تشکیل می‌دهند (تامپسون^{۱۷}، ۱۹۹۸). بنابراین، یافتن تفاوت میان سطوح مختلف سنی از اهمیت خاصی برخوردار است.

در این قسمت از پرسشنامه به دلیل سازماندهی بهتر پاسخها تصمیم بر آن شد تا سن دانشجویان در قالب دامنه سنی آورده شود. همان‌طور که از جدول ۱ نیز بر می‌آید، بیشترین تعداد پاسخگویان در دامنه سنی ۲۴-۲۰ سال قرار دارند. دامنه سنی ۲۹-۲۵ سال با فراوانی ۵۱ نفر (۳۱/۷٪) در رده دوم قرار دارد. همچنین، دامنه‌های سنی ۳۹-۳۰ سال، ۴۹-۴۰ سال و زیر

۱۶. Hackett, Mirvis & Sales

۱۷. Thompson

منابع اطلاعاتی به عنوان یکی از نظامهای پشتیبانی در ... ۱۰۱

۲۰ سال در رتبه های بعد جای گرفته اند. جالب آنکه هیچ یک از پاسخگویان در دامنه سنی بالای ۵۰ سال قرار ندارند.

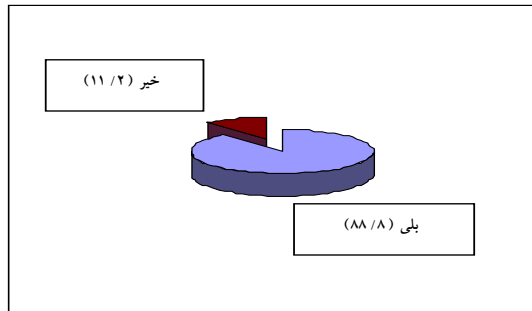
جدول ۱- مشخصات جمعیت شناختی پاسخگویان

مشخصات	تعداد	درصد
جنسیت		
مرد	۱۱۳	۷۰/۶
زن	۴۷	۹۴/۴
جمع	۱۶۰	۱۰۰
مقطع تحصیلی		
کارشناسی	۸۶	۵۳/۸
کارشناسی ارشد	۷۴	۴۶/۲
جمع	۱۶۰	۱۰۰
سن		
زیر ۲۰ سال	۳	۱/۹
۲۰-۲۴ سال	۵۷	۳۵/۴
۲۵-۲۹ سال	۵۱	۳۱/۷
۳۰-۳۹ سال	۴۱	۲۵/۵
۴۰-۴۹ سال	۹	۵/۶
بالای ۵۰ سال	-	-
جمع	۱۶۱	۱۰۰

میزان استفاده از منابع اطلاعاتی: این قسمت از تحقیق از دو سؤال تشکیل شده است:

- آیا پاسخگویان تاکنون از منابع اطلاعاتی استفاده کرده اند؟
 - در صورت پاسخ مثبت، میزان استفاده آنان از انواع منابع اطلاعاتی چقدر است؟
- در ارتباط با سؤال نخست تقریباً ۹۰ درصد پاسخگویان (۱۴۳ نفر) از منابع اطلاعاتی استفاده می کنند و این بر خلاف این فرضیه است که دانشجویان تنها از منابع درسی استفاده می کنند

(برمنز^{۱۸}، ۲۰۰۰). همان‌گونه که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود، فقط ۱۸ نفر از پاسخگویان (۱۱/۲٪) اظهار کردند که از منابع اطلاعاتی استفاده نمی‌کنند.



نمودار ۱- استفاده و عدم استفاده پاسخگویان از منابع اطلاعاتی

تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که ۹۰/۳ درصد مردان (۱۰۲ نفر) از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند و ۹/۷ درصد (۱۱ نفر) نیز از منابع استفاده نمی‌کنند و این در حالی است که در بین زنان ۸۵/۱ درصد (۴۰ نفر) از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند و ۱۴/۹ درصد (۷ نفر) از منابع اطلاعاتی استفاده نمی‌کنند (جدول ۲).

جدول ۲- استفاده و عدم استفاده از منابع اطلاعاتی بر اساس جنسیت

جمع	زن		مرد		استفاده/عدم استفاده
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۴۲	۸۵/۱	۴۰	۹۰/۳	۱۰۲	استفاده از منابع اطلاعاتی
۱۸	۱۴/۹	۷	۹/۷	۱۱	عدم استفاده از منابع اطلاعاتی

برای مشخص کردن معناداری رابطه بین جنسیت و استفاده از منابع اطلاعاتی از آزمون مجذور خی استفاده شد که رابطه معناداری بین دو متغیر وجود نداشت ($\text{sig} = .۳۴۷$).

از نظر مقطع تحصیلی نیز استفاده و عدم استفاده دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی بررسی شد و تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که ۸/۱ درصد (۶ نفر) از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد از منابع اطلاعاتی استفاده نمی‌کنند، در حالی که ۱۴ درصد (۱۲ نفر) از دانشجویان مقطع کارشناسی اعلام کردند که از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند. از سوی دیگر، ۹۱/۹ درصد (۶۸ نفر) از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد از منابع اطلاعاتی استفاده کرده‌اند و این در حالی است که ۸۶ درصد (۷۴ نفر) از دانشجویان مقطع کارشناسی اعلام کرده‌اند که از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند (جدول ۳). در این زمینه نیز استفاده از آزمون مجذور خی نشان دهنده نبودن تفاوت معنادار بین این دو است ($\text{Sig} = .۰۲۴$)؛ به عبارت دیگر، هیچ تفاوتی بین استفاده و عدم استفاده از منابع اطلاعاتی در میان مقاطع تحصیلی وجود ندارد.

جدول ۳- استفاده و عدم استفاده از منابع اطلاعاتی در مقاطع تحصیلی

مجموع	کارشناسی ارشد		کارشناسی		استفاده/عدم استفاده
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۴۲	۹۱/۹	۶۸	۸۶	۷۴	استفاده از منابع اطلاعاتی
۱۸	۸/۱	۶	۱۴	۱۲	عدم استفاده از منابع اطلاعاتی

$X = ۱/۳۶$ $df = ۱$ $sig = ۰/۲۴$

در این قسمت میزان استفاده پاسخگویان (دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی) از انواع مختلف منابع اطلاعاتی به طور جداگانه و همچنین، به طور کلی بیان می‌شود. ناگفته نماند که در این بخش از پرسشنامه از مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت استفاده شده است. همچنین، همان طور که پیشتر نیز بیان شد، تعداد ۱۸ نفر از پاسخگویان اعلام کرده بودند که از منابع اطلاعاتی استفاده نمی‌کنند و از این رو، از شمول این تعداد در این قسمت از یافته‌ها خودداری شده است.

یکی از خدمات اطلاعاتی که واحد آموزشهای الکترونیکی دانشگاه شیراز در اختیار دانشجویان قرار می‌دهد و به عبارت دیگر، تنها خدمتی که این مؤسسه در راستای خدمات کتابخانه‌ای به دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی ارائه می‌دهد، لوحی فشرده حاوی تعدادی کتاب الکترونیکی است. یافته‌ها نشان می‌دهد که این لوح فشرده در میان منابع اطلاعاتی با میانگین امتیاز ۳/۴۶ از نظر میزان استفاده در رتبه اول قرار دارد، به طوری که ۸۰ نفر از پاسخگویان (۵۶٪) به میزان زیاد و خیلی زیاد از این منبع اطلاعاتی استفاده می‌کنند.

منابع اینترنتی، که از طریق موتورهای جستجو یا راهنماهای موضوعی (دایرکتوری‌ها) به دست می‌آیند، با میانگین امتیاز ۳/۳۹ در رتبه دوم میزان استفاده قرار دارند؛ به عبارت دیگر، ۷۶ نفر از پاسخگویان (۵۳/۲٪) به میزان زیاد و خیلی زیاد از وب‌سایتهای اینترنتی برای کسب اطلاعات استفاده می‌کنند.

یکی دیگر از پرستفاده‌ترین منابع اطلاعاتی از نظر پاسخگویان کتابها هستند. یافته‌ها مبین آن است که این نوع منابع با میانگین امتیاز ۳/۳۴ در رتبه سوم میزان استفاده قرار دارند، به طوری که ۶۹ نفر از پاسخگویان (۴۸/۲٪) به میزان زیاد و خیلی زیاد از کتابها استفاده می‌کنند. گزارشهای تحقیقاتی، مقالات روزنامه‌ها، مقالات همایشها، مجلات و پایان‌نامه‌ها نیز به ترتیب از نظر میزان استفاده در رتبه‌های بعد جای گرفته‌اند.

اطلاعات مفصل‌تر در باره میزان استفاده دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی از منابع اطلاعاتی در جدول ۴ آورده شده است. جدول مذکور میزان استفاده از منابع اطلاعاتی را در قالب گزینه‌های خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد نشان می‌دهد و همچنین، براساس میانگین امتیاز از پر استفاده‌ترین به کم استفاده‌ترین مرتب شده است.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد که میانگین کلی استفاده از منابع اطلاعاتی ۲۰/۵۳ است که با در نظر گرفتن ۸ منبع اطلاعاتی و استفاده از مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت می‌توان چنین اظهار داشت که میزان استفاده پاسخگویان از منابع اطلاعاتی کمتر از متوسط است.

اکنون با اطلاع از میزان استفاده پاسخگویان از منابع اطلاعاتی، میزان استفاده پاسخگویان از منابع اطلاعاتی براساس متغیرهای جنسیت، سن، مقطع تحصیلی و وضعیت شغلی سنجیده و

مشخص می‌شود که آیا تفاوتی بین این متغیرها به صورت جداگانه و میزان استفاده از منابع اطلاعاتی وجود دارد یا خیر.

همان طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، میانگین استفاده از منابع اطلاعاتی در بین زنان (۲۲/۰۵) بیش از مردان (۲۰/۰۰) است. به همین دلیل، برای مشخص کردن معناداری میزان استفاده بین زنان و مردان از آزمون تی برای گروههای مستقل استفاده شد و تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که بین زنان و مردان در استفاده از منابع اطلاعاتی تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول ۴- میزان استفاده از منابع اطلاعاتی

نوع منبع	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
لوح فشرده	۲۱	۱۴/۷	۱۶	۱۱/۲	۲۶	۲/۱۸	۳۵	۲۴/۵	۴۵	۳۱/۵
وب سایت اینترنتی	۲۶	۱۸/۲	۱۲	۸/۴	۲۹	۲۰/۳	۳۱	۲۱/۷	۴۵	۳۱/۵
کتاب چاپی	۱۸	۱۲/۶	۲۲	۱۵/۴	۳۴	۲۳/۸	۳۱	۲۱/۷	۳۸	۲۶/۶
گزارش تحقیقاتی	۵۳	۳۷/۱	۲۲	۱۵/۴	۳۴	۲۳/۸	۲۱	۱۷/۴	۱۳	۹/۱
مقاله روزنامه	۶۶	۴۶/۲	۳۲	۲۲/۴	۲۱	۱۴/۷	۲۲	۱۵/۴	۲	۱/۴
مقاله همایش	۷۲	۵۰/۳	۲۸	۱۹/۶	۱۷	۱۱/۹	۱۹	۱۳/۳	۷	۴/۹
مجله	۶۴	۴۴/۸	۳۱	۲۱/۷	۳۲	۲۲/۴	۱۴	۹/۸	۲	۱/۴
پایان نامه	۸۱	۵۶/۶	۲۹	۲۰	۱۹	۱۳/۳	۶	۴/۲	۸	۵/۶

جدول ۵- آزمون تی برای بررسی معناداری میزان استفاده در بین زنان و مردان

جنسیت	میانگین	t-value	df	sig
مردان	۲۰/۰۰	۱/۹۲	۱۴۰	/۰۰۶
زنان	۲۲/۰۵			

سن یکی از متغیرهایی است که می‌تواند در میزان استفاده از منابع اطلاعاتی تأثیرگذار باشد. از آنجا که متغیر مستقل (دامنه سنی) از نوع داده‌های اسمی چند سطحی و متغیر وابسته (میزان استفاده) از انواع داده‌های فاصله‌ای است، به همین دلیل به منظور بررسی وجود تفاوت معنادار بین این دو متغیر باید از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شود (جدول ۶). تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان دهنده معناداری بین گروه‌های سنی است ($\text{sig} = .014$). از این رو، به منظور مشخص کردن رابطه از آزمون LSD استفاده شد و آزمون مذکور نشان داد که تنها بین گروه سنی زیر ۲۴ سال و گروه سنی ۴۹-۴۰ سال تفاوت معنادار وجود دارد. مقایسه میانگین استفاده از منابع اطلاعاتی در بین این دو گروه نیز مبین این امر است، به طوری که میانگین استفاده از منابع اطلاعاتی در گروه سنی ۲۴-۲۰ سال ۱۷/۸۰ و میانگین استفاده از منابع اطلاعاتی در گروه سنی ۴۹-۴۰ سال ۲۱/۳۷ است. با توجه به موارد یاد شده می‌توان چنین گفت که پاسخگویانی که در گروه سنی ۴۹-۴۰ سال قرار دارند بیش از پاسخگویان گروه سنی زیر ۲۴ سال از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند.

جدول ۶- نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه به منظور بررسی رابطه بین سن و میزان استفاده

منابع متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	مجذور میانگین	F	معناداری
بین گروهی	۴۰۳/۰۳۷	۴	۱۰۰/۷۵۹	۳/۲۳	.۰۱۴
درون گروهی	۴۲۹۶/۵۰۲	۱۳۸	۳۱/۱۳۴		

در این قسمت از پژوهش میزان استفاده از منابع اطلاعاتی در بین مقاطع تحصیلی نیز بررسی می‌شود. تجزیه و تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که میانگین میزان استفاده از منابع اطلاعاتی در مقطع کارشناسی ارشد (۲۳/۲۵) بیشتر از مقطع کارشناسی (۱۸/۱۲) است. به همین دلیل، برای تعیین معناداری اختلاف میانگین بین دانشجویان مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد از آزمون تی مستقل استفاده شد. نتایج حاصل از بررسی نشان می‌دهد که بین دانشجویان مقطع

کارشناسی و کارشناسی ارشد از نظر میزان استفاده از منابع اطلاعاتی تفاوت معناداری وجود دارد، به طوری که می‌توان چنین گفت که میزان استفاده از منابع اطلاعاتی در دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد بیش از مقطع کارشناسی است (جدول ۷).

جدول ۷- آزمون تی برای بررسی معناداری میانگین استفاده در بین مقاطع تحصیلی

مقطع تحصیلی	میانگین	t-value	df	sig
کارشناسی	۱۸/۱۲	-۵/۹۰	۱۴۰	/۰۲۷
کارشناسی ارشد	۲۳/۲۵			

مشکلات دسترسی به منابع اطلاعاتی: از پاسخگويانی که از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کردند خواسته شد تا مشکلاتی را که در دسترسی به اطلاعات با آن رو به رو هستند، مشخص سازند. پس از تجزیه و تحلیل یافته‌ها مشخص شد که مهم‌ترین مشکل پاسخگويان در دسترسی به اطلاعات عبارت بود از: «عدم یافتن کتابخانه‌ای که دارای اطلاعات مربوط و مناسب باشد»؛ به عبارت دیگر، این عامل با میانگین ۳/۲۲ در صدر مشکلات استفاده‌کنندگان از منابع اطلاعاتی قرار دارد. به طوری که ۷۳ نفر از پاسخگويان (۴۷/۴ درصد) در یافتن کتابخانه‌ای که دارای اطلاعات مربوط و مناسب باشد با مشکل زیاد و خیلی زیاد مواجه شده‌اند.

«کمبود زمان برای جستجوی منابع» نیز یکی دیگر از مشکلات مهمی است که با میانگین ۳/۰۳ در رتبه دوم جای گرفته است. همان‌طور که در جدول ۸ نیز نشان داده شده است، تعداد ۶۳ نفر از پاسخگويان (۴۰/۴ درصد) به طور زیاد و خیلی زیاد در دسترسی به منابع اطلاعاتی دچار کمبود وقت هستند.

زیاد بودن زمان صرف شده برای به دست آوردن منابع، وجود نداشتن منابع مورد نیاز، بالا بودن هزینه‌ها (فتوکپی، خرید مواد و ...) و سایر موارد نیز به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. در جدول ۸ میانگین و مجموع امتیازات مربوط به مشکلات پاسخگويان در دسترسی به منابع اطلاعاتی نشان داده شده است.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد که میانگین مشکلات دسترسی به منابع اطلاعاتی ۲۱/۸۷ است که با در نظر گرفتن ۸ منبع اطلاعاتی و استفاده از مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت می‌توان چنین اظهار داشت که میزان استفاده پاسخگویان از منابع اطلاعاتی تقریباً در حد متوسط است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها روشن ساخت که میان مردان و زنان از نظر مشکلات دسترسی به منابع اطلاعاتی تفاوتی وجود ندارد، به طوری که میانگین مشکلات دسترسی میان مردان ۲۱/۸۷ و میان زنان ۲۱/۹۷ و پر واضح است که نتایج حاصل از آزمون تی مستقل نیز بیانگر این نکته باشد، زیرا تفاوت بین این دو معنادار نیست ($\text{sig} = .۰۹۳۳$).

جدول ۸- مشکلات دسترسی به منابع اطلاعاتی

میانگین امتیاز	مجموع امتیاز	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		مشکلات دسترسی
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۳/۰۳	۴۷۳	۲۱/۲	۳۳	۱۹/۲	۳۰	۲۳/۷	۳۷	۱۳/۵	۲۱	۲۲/۴	۳۵	کمیبود زمان برای جستجوی منابع
۲/۰۳	۳۱۸	۱/۹	۳	۱۱/۵	۱۸	۱۹/۲	۳۰	۲۳/۱	۳۶	۴۴/۲	۶۹	ناآگاهی از نحوه صحیح جستجو
۲/۵۶	۴۰۰	۶/۴	۱۰	۱۹/۹	۳۱	۲۶/۹	۴۲	۱۷/۳	۲۷	۲۹/۵	۴۶	وجود بیش از حد اطلاعات نامربوط در اینترنت
۳/۲۲	۴۹۶	۲۷/۹	۴۳	۱۹/۵	۳۰	۲۲/۷	۳۵	۶/۵	۱۰	۲۳/۴	۳۶	عدم یافتن کتابخانه دارای اطلاعات مربوط و مناسب
۲/۷۵	۴۲۴	۲۴	۳۷	۱۱	۱۷	۱۸/۸	۲۹	۸/۴	۱۳	۳۷/۷	۵۸	نبود تجهیزات و امکانات در کتابخانه محل زندگی
۲/۸۷	۴۴۲	۱۹/۵	۳۰	۱۴/۳	۲۲	۲۹/۲	۴۵	۷/۸	۱۲	۲۹/۲	۴۵	زیاد بودن زمان صرف شده برای به دست آوردن منابع
۲/۶۴	۴۰۸	۱۶/۲	۲۵	۱۸/۲	۲۸	۱۴/۹	۲۳	۶/۵	۱۰	۴۳/۵	۶۷	محدود بودن دستیابی/امانت منابع از کتابخانه ها
۲/۷۶	۴۲۶	۲۶	۴۰	۱۱	۱۷	۱۶/۹	۲۶	۵/۸	۹	۴۰/۳	۶۲	بالا بودن هزینه ها (فتوکی/خرید و ... منابع)

از نظر مقطع تحصیلی نیز تفاوت معناداری بین مشکلات دسترسی به منابع اطلاعاتی در مقاطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد وجود ندارد، به طوری که میزان این میانگین در مقطع کارشناسی ۲۲/۱۱ و در مقطع کارشناسی ارشد ۲۱/۶۸ است. نتایج حاصل از آزمون تی مستقل نیز نشان دهنده عدم تفاوت میانگین بین دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد است ($\text{sig} = ۰/۸۱۳$).

علل عدم استفاده از منابع اطلاعاتی: همان گونه که بیان شد، تعداد ۱۸ نفر از پاسخگویان (۱۱/۲ درصد) از منابع اطلاعاتی استفاده نمی‌کنند. در این قسمت از پژوهش دلایل عدم استفاده این پاسخگویان از منابع اطلاعاتی بررسی شده است.

پس از تجزیه و تحلیل یافته‌ها مشخص شد که مهم‌ترین دلیل عدم استفاده از منابع اطلاعاتی نداشتن فرصت کافی برای پژوهش/خواندنیهای اضافی است؛ به عبارت دیگر، تعداد ۱۵ نفر از پاسخگویان (۸۳/۳ درصد) از این عامل به عنوان یکی از دلایل عدم استفاده از منابع اطلاعاتی یاد کرده‌اند. دلیل مهم دیگری که تعداد زیادی از پاسخگویان از آن به عنوان یکی از دلایل عدم استفاده از منابع اطلاعاتی یاد کردند، عبارت بود از: «مؤسسه منابع اطلاعاتی مورد نیاز اینجانب را ندارد». عدم امکان استفاده از کتابخانه‌های دانشگاه محل تحصیل به عنوان سومین عامل مهم دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی دانشگاه شیراز در عدم استفاده از منابع اطلاعاتی محسوب می‌شود. در جدول ۹ به طور کامل دلایل عدم استفاده این دانشجویان از منابع اطلاعاتی براساس فراوانی و درصد درج شده است. از آنجا که برخی از پاسخگویان بیش از یک گزینه را انتخاب کرده‌اند، تعداد فراوانی پاسخها از تعداد پاسخگویان بیشتر است.

جدول ۹- فراوانی و درصد دلایل عدم استفاده پاسخگویان از منابع اطلاعاتی

درصد	مجموع فراوانی	کارشناسی ارشد	کارشناسی	دلایل عدم استفاده
۸۳/۳	۱۵	۴ ۲۲/۲	۱۱ ۶۱/۱	نداشتن فرصت کافی برای پژوهش/خواندنیهای اضافی
۳۳/۳	۶	۰ ۰	۶ ۳۳/۳	کافی بودن مواد درسی دانشگاهی
۶۶/۷	۱۲	۵ ۲۷/۸	۷ ۳۸/۹	وجود نداشتن منابع اطلاعاتی مورد نیاز در دانشگاه مجازی
۵۵/۶	۱۰	۴ ۳۳/۳	۶ ۲۲/۲	مجاز نبودن به استفاده از کتابخانه دانشگاه محل تحصیل
۴۳/۸	۷	۱ ۶/۳	۶ ۳۷/۵	بالا بودن هزینه های دسترسی و بازیابی اطلاعات

به دلیل آنکه تعداد پاسخگویان در این بخش اندک است، امکان استفاده از آزمونهای آماری وجود ندارد. از این رو، تنها به ذکر این نکته اکتفا می‌شود که از میان پاسخگویان دوره کارشناسی ارشد که از منابع اطلاعاتی استفاده نمی‌کنند، هیچ کدام گزینه کافی بودن مواد درسی دانشگاهی را به عنوان یکی از دلایل عدم استفاده خود از منابع اطلاعاتی انتخاب نکرده‌اند و این در حالی است که نیمی از دانشجویان دوره کارشناسی این عامل را انتخاب کرده‌اند. به طوری که می‌توان چنین اظهار داشت که منابع درسی دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد تأمین کننده نیازهای اطلاعاتی آنان نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

هنگامی که مؤسسات آموزشی برنامه آموزش از راه دور را در دوره‌های آموزشی خویش می‌گنجانند، باید نقش مهمی را که کتابخانه در فرایند آموزشی ایفا می‌کند، مدنظر داشته باشند. حمایت کتابخانه‌ای به عنوان جزء لاینفک هر نوع دوره آموزشی محسوب می‌شود و آموزش مجازی نیز نه تنها از این قاعده مستثنا نیست، بلکه نبود خدمات کتابخانه‌ای در آن باعث تنزل کیفیت آموزشی طول دوره‌ها خواهد شد.

یافته‌های این پژوهش به طور واضح نشان داد که هر چند واحد آموزشهای الکترونیکی دانشگاه شیراز هیچ گونه خدمات و منابع اطلاعاتی، بجز یک لوح فشرده حاوی تعداد معدودی کتاب الکترونیکی، ارائه نمی‌دهد، لکن اکثر دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی در راستای امور مربوط به رشته خود از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند و این امر نشان دهنده نگرش مثبت این دانشجویان به استفاده از منابع اطلاعاتی است. این یافته پژوهش با نتایج تحقیق برمنر (۲۰۰۰) که اعلام کرده بود بسیاری از دانشجویان مجازی از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند، مطابقت دارد.

از سوی دیگر، به دلیل آنکه از پراستفاده‌ترین منبع اطلاعاتی از جانب دانشجویان مجازی دانشگاه شیراز همان لوح فشرده حاوی کتب الکترونیکی است، این امر می‌تواند نشان دهنده آن

باشد که چنانچه واحد آموزشهای الکترونیکی دانشگاه شیراز به فراهم آوری و ارائه خدمات و منابع اطلاعاتی دیگری نیز اقدام کند، دانشجویان بسیاری از آنها استفاده خواهند کرد و کمتر به سمت اطلاعات ارزیابی نشده موجود بر روی وب سایتهای اینترنتی خواهند رفت.

همچنین، از آنجا که منابع اینترنتی از نظر میزان استفاده در رتبه دوم قرار دارند، می‌توان چنین اظهار داشت که واحد آموزشهای الکترونیکی دانشگاه شیراز در ارائه خدمات کتابخانه‌ای چندان موفق عمل نکرده و همین امر باعث شده است تا استفاده دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی از اینترنت به عنوان جایگزینی برای منابع کتابخانه‌ای افزایش یابد. این یافته از پژوهش با یافته‌های پژوهشی که رولند و رابرت^{۱۹} (۲۰۰۱) انجام داده‌اند، همسوست.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که مهم‌ترین مشکلات دانشجویان این دوره‌ها که از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند، «نبودن کتابخانه دارای اطلاعات مربوط و مناسب» و «کمبود زمان برای جستجوی منابع» است. از طرف دیگر، مهم‌ترین دلایل دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی که از منابع استفاده نمی‌کنند، «نداشتن فرصت کافی» و «نبودن منابع مورد نیاز» دانشجویان در دانشگاه الکترونیکی است. با توجه به این نکات می‌توان چنین بیان کرد که چنانچه واحد آموزشهای الکترونیکی دانشگاه شیراز در وهله اول به فراهم‌آوری خدمات و منابع اطلاعاتی اقدام کند و در وهله دوم این منابع را از طریق اینترنت و در قالبهای الکترونیکی برای دانشجویان دسترس‌پذیر سازد [به طوری که دیگر نیازی به مراجعه و حضور فیزیکی دانشجو در محیط کتابخانه نباشد و وی از منزل و با استفاده از اینترنت بتواند با مؤسسه ارتباط برقرار و از منابع مورد نیاز خود استفاده کند]، در این صورت از یک سو مهم‌ترین مشکلات دانشجویان در دسترسی به اطلاعات از میان برداشته خواهد شد و از سوی دیگر، مهم‌ترین دلایل عدم استفاده سایر دانشجویان از منابع اطلاعاتی برطرف خواهد شد.

به طور کلی و با توجه به نکات یادشده، می‌توان چنین اظهار داشت که نیازهای اطلاعاتی دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی تا حدودی متفاوت از نیازهای اطلاعاتی دانشجویان با آموزش سنتی است، زیرا از آنجا که دانشجویان دوره‌های آموزش مجازی از نظر دسترسی

فیزیکی به کتابخانه محل تحصیل محدودیت دارند، لذا، منابع اطلاعاتی مورد نیاز آنان باید در قالبهای الکترونیکی تهیه و در اختیار آنان گذاشته شود؛ به عبارت دیگر، اصلی‌ترین پشتیبان در آموزش الکترونیکی منابع اطلاعاتی الکترونیکی است و این منابع باید از طریق اینترنت و به طور شبانه روزی برای دانشجویان دسترس‌پذیر باشند.

منابع

الف. فارسی

۱. برزویی، رجبعلی (۱۳۸۵)؛ «جزئیات پذیرش دانشجو در دانشگاههای مجازی»؛ مصاحبه با رجبعلی برزویی، مدیر کل دفتر گسترش آموزش عالی و دبیر شورای گسترش آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۲۱ آبان ۱۳۸۵، قابل دسترسی در:

<http://www.webgar.com/html/itnews/000070.php>

۲. خاصه، علی اکبر (۱۳۸۵)؛ پیمایش فراهم‌آوری خدمات و منابع اطلاعاتی به دانشجویان دوره‌های الکترونیکی (مجازی) دانشگاه شیراز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، بخش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی.

ب. لاتین

۱. Bibb, David Darry I. (۲۰۰۳); "Distance Center Students Deserve Main Campus Resources"; *Collection Building*, Vol. ۲۲, No. ۲, pp. ۵-۹.
۲. Bremner, A.(۲۰۰۰); "Open University Students & Libraries Project ۱۹۹۹"; *Library and Information Research News*, Vol. ۲۴, No. ۷۶, pp. ۲۶-۳۸.
۳. Dew, S. H. (۲۰۰۱); "Knowing your Users and What They Want: Surveying off-campus Students about Library Services"; *Journal of Library Administration*, Vol. ۳۱, No. ۳/۴, pp. ۱۷۷-۱۹۸.
۴. Gadd, Elizabeth (۲۰۰۲); "Meeting the Library Needs of Distance Learners without Additional Funding"; *Library Management*, Vol. ۲۳, No. ۸/۹, pp. ۳۵۹-۳۶۸.
۵. Galusha, J. M.(۱۹۹۷); "Barriers to Learning in Distance Education"; *Interpersonal Computing and Technology*, Vol. ۵, No. ۳/۴, pp. ۶-۱۴.

۶. Hackett, E., P. Mirvis & A. Sales (۱۹۹۱); "Women`s and Men`s Exprectation about the Effect of New Technology"; *Group and Organizational Studies* , Vol. ۱۶, No. ۱, pp. ۶۰-۸۵.
۷. Hines, Samantha S. (۲۰۰۶); "What Do Distance Education Faculty Want from the Library"? Presented in Twelfth off-campus Library Services Conference (Georgia), [Online].< <http://weblib.lib.umd.edu/faculty/hines/handouts/posterhandout.pdf>>[۱۴ Sep ۲۰۰۶]
۸. Koohang, Alex (۲۰۰۴); "Students` Perceptions toward the Use of the Digital Library in Weekly Web-based Distance Learning Assignments Portion of a Hybrid Programme"; *British Journal of Educational Technology*, Vol. ۳۵, No. ۵, pp. ۶۱۷-۶۲۶.
۹. Liu, Zao & Zheng Ye Yang (Lan) (۲۰۰۴); "Factors Influencing Distance-education Graduate Students` Use of Information Sources: A User Study"; *The Journal of Academic Librarianship*, Vol. ۳۰, No. ۱, pp. ۲۴-۳۵.
۱۰. Mabawonku, Iyabo (۲۰۰۴); "Library Use in Distance Learning: A Survey of Undergraduates in three Nigerian Universities"; *African Journal of Library, Archives, and Information Science*, Vol. ۱۴, No. ۲, pp. ۱۵۱-۱۶۵.
۱۱. Moyo, L. M. & E. S. Cahoy (۲۰۰۳); "Meeting the Needs of Remote Library Users"; *Library Management*, Vol. ۲۴, No. ۶/۷, pp. ۲۸۱-۲۹۰.
۱۲. Rowland, Fytton & Iris Rubert (۲۰۰۱); "An Evaluation of the Information Needs and Practices of Part-time and Distance-learning Students in the Context of Educational and Social Change through Lifelong Learning"; *Journal of Documentation*, Vol. ۵۷, No. ۶, p. ۷۴۱.
۱۳. Sacchanand, C. (۲۰۰۲); "Information Literacy Instruction to Distance Students in Higher Education: Libraries` Key role"; *۸th IFLA Council and General Conference*, August ۱۸-۲۴.

۱۴. Simamora, Lamhot S. P. & Firman Gunawan (۲۰۰۱); "Indonesia Electronic Library Design Plan for Supporting a Distance Education Learning Environment"; *Journal of Library Administration*, Vol. ۳۲, No. ۱ & ۲, pp. ۳۶۲-۹.
۱۵. Thompson, G. (۱۹۹۸); *Distance Learners in Higher Education*. In C. G. Campbell (Ed.); *Distance Distance Learners in Higher Education: Institutional Responses for Quality Outcome*, Madison: Atwood Publishing, pp. ۹-۲۴.